

STEM TERUG! VOTE BACK!
STEM TERUG! VOTE BACK!

Beste Bezoeker,

Of het tot een verstandshuwelijk is gekomen tussen de heren Samsom en Rutte en hun respectievelijke partijen wisten we bij het schrijven van deze introductie nog niet. Wel vragen we ons luttele weken na die verkiezingen van 12 september hardop af wat er met onze stem is gebeurd sinds die dag. Wat blijft er tijdens de vele formatieonderhandelingen over van de campagnebeloftes en standpunten van politieke partijen? Hebben we wel gekozen maar niet gestemd? Worden wij als burgers in dit proces echt vertegenwoordigd of moeten we onze stem terug eisen? Kan de politiek in het huidige medialandschap enkel nog schipperen tussen pragmatisme, marketing politics en populisme – u vraagt, wij draaien – of is het tijd voor een radicale omslag? En *last but not least*: wat is hierin de rol van de kunsten? Kunnen de kunsten een motor van ideologie en verandering zijn voor politiek en politici?

Frascati en de Appel arts centre nodigden beeldend kunstenaars, theatermakers, politici, vormgevers en opiniemakers uit om tijdens de formatie te reageren op deze vragen. Ze komen niet met bondige antwoorden of concrete oplossingen maar met suggesties, commentaar en nog meer vragen. Het resultaat kunt u bekijken, ervaren en lezen tijdens het festival *Stem Terug! Vote Back!* dat zich vanaf 5 oktober tot 4 november afspeelt in de Appel arts centre en Theater Frascati.

De Appel heeft in de voorbije vier jaar herhaaldelijk samengewerkt met Frascati in het presenteren of co-produceren van performances/theatrale acties. Gezamenlijk boden we een podium aan beeldend kunstenaars of theatermakers die graag een ‘scheve schaats wilden rijden’ en een andere discipline wilden verkennen. In het licht van de heftige politieke omwentelingen die de afgelopen twee jaar in Nederland plaatsvonden, zochten de Appel en Frascati een nieuwe en actuele vorm voor hun ‘alliantie’ en een manier om te reageren op die verschuivingen in het politieke landschap. Dit doen we door middel van dit festival, georganiseerd in samenwerking met TAAK en het Sandberg Instituut Amsterdam. *Stem Terug! Vote Back!* is een festival over de staat van de democratie en de rol van kunst als aanjager van nieuwe ideeën en idealen. Het bestaat uit theatervoorstellingen op locatie, debat, films, pamfletten, lezingen, masterclasses en een tentoonstelling.

In Frascati worden tijdens het openingsweekeinde twee speciale avonden georganiseerd, waarop een kunstenaar, politici en opiniemakers hun visie op de staat van de democratie geven. Daarnaast zijn in de straten van Amsterdam twee bijzondere voorstellingen te zien, van theatermakers Lotte van den Berg en Dries Verhoeven.

Dear Visitor,

When writing this introduction it was still unknown whether politicians Samson and Rutte and their respective parties would enter into a marriage of convenience. However, just a few weeks after the elections on 12 September we will voice our questions about what has happened to our vote since that day. What remains of the campaign promises and positions adopted by political parties after the many negotiations to form a government? Are we, as citizens, really represented in this process? Or is it time to reclaim our vote? In the current media landscape can politics do any more than move between pragmatism, marketing politics and populism – you ask, we respond – or is it time for a radical turn? And last but not least, what is the role of the arts in all this? Can the arts become an engine of ideology and change for politics and politicians?

Frascati and de Appel arts centre are inviting visual artists, theatre directors, politicians, designers and media pundits to respond to these questions during the formation of the coalition government. They do not provide concise answers or concrete solutions, but put forward suggestions, comments and more questions. You can see, experience and read the results during the *Stem terug! Vote back!* festival which will take place in de Appel arts centre and Frascati theatre from 5 October to 5 November.

In the past four years de Appel has repeatedly cooperated with Frascati to present or co-produce performances/theatrical events. Together we have provided a stage for visual artists and theatre directors who like to explore different disciplines. In the light of the fierce political changes that have taken place in the Netherlands in the past two years, de Appel and Frascati have sought a new and contemporary form for their “alliance” and a way of responding to these shifts in the political landscape. We are doing this in this festival organized in cooperation with TAAK and the Sandberg Institute Amsterdam. *Stem Terug! Vote Back!* is a festival about the state of democracy and the role of the arts as a stimulus for new ideas and ideals. It consists of theatre performances on site, debates, films, pamphlets, lectures, master classes and an exhibition.

During the opening weekend, two special evenings will be organized in Frascati during which an artist, politicians and media figures will present their views on the state of democracy. In addition, two special performances can be seen in the streets of Amsterdam, by the theatre directors Lotte van den Berg and Dries Verhoeven.

Here in de Appel arts centre, you can visit the exhibition composed by the TAAK curator Huib Haye van der Werf on the ground floor. In addition, you can join

Hier in de Appel arts centre kunt u op de begane grond de tentoonstelling samengesteld door TAAK-curator Huib Haye van der Werf bezoeken. Op de eerste verdieping van het gebouw kunt u bovendien ‘les volgen’ samen met studenten van de afdeling Ontwerpen/Design van het Sandberg Instituut. Gedurende de tentoonstelling worden hier masterclasses gegeven door hun docenten en organiseren de studenten zelf lezingen en filmnamiddagen. U kunt de ‘publieke arena’ binnenlopen die hiervoor op de eerste etage is ingericht door architectenbureau XML en daar deelnemen en uw stem laten horen.

In deze tentoonstelling wordt op een indirecte manier op de politieke actualiteit gereflecteerd en ze verkent op een associatieve manier de relatie tussen kunst en politiek. Dit stond de voorbije jaren vaak in het brandpunt van de belangstelling, zoals bij de 7de editie van de Berlijn Biënnale waarin de wisselwerking tussen kunst en activisme werd belicht en de nu lopende tentoonstelling “How Much Fascism” in collega-instelling BAK in Utrecht.

Eind jaren zestig bood explosieve kunst aan ideologische protestbewegingen de visuele wapens om sociale verandering te bewerkstelligen. Kunstenaars waren bijvoorbeeld betrokken bij de Provo-beweging (Verbeelding aan de macht!).

Kunst in de vorm van protest, commentaar, parodie of infiltratie. De reputatie en invloed van kunst en kunstenaars in het algemeen en ook als kritische volgers van de politieke realiteit in het bijzonder, is de voorbije periode echter aanzienlijk afgenomen. In een politieke context gedomineerd door pragmatisme, een gebrek aan ideologische vergezichten en ferme bezuinigingen, lijkt de artistieke praktijk naar een underdog positie verbannen, maar blijven kunstenaars reageren op verschuivingen in het democratisch bestel. Welke artistieke strategieën gebruiken deze kunstenaars tegenwoordig om hun relatie met de politieke werkelijkheid uit te drukken? In deze tentoonstelling beantwoordt curator Huib Haye van der Werf deze vraag door het bijeenbrengen van een aantal uitzonderlijke werken en artistieke posities.

We hopen dat dit festival met zijn uitgebreide programma u veel ‘food for thought’ geeft en u gedurende de maand oktober vaak doet terugkeren naar de Appel arts centre en Frascati.

Met vriendelijke groet,

Ann Demeester (directeur de Appel arts centre)

“lessons” with students of the design department of the Sandberg Institute on the first floor of the building during the exhibition. Master classes are given here by their lecturers, and the students themselves will organize lectures and film afternoons. You can walk into the “public arena” which was designed for this purpose on the first floor by the XML office of architects to participate and make your voice heard there.

This exhibition indirectly reflects on the contemporary political situation and explores the relationship between the arts and politics in an associative way. In recent years, this has been a focus of interest, as at the 7th Berlin Biennale, which looked at the interaction between the arts and activism, and in the present exhibition in our fellow institute BAK in Utrecht, ‘How Much Fascism?’

In the late 1960s explosive art provided the visual weapons for ideological protest movements to achieve social change, like the artists involved in the Provo movement (Power to the imagination!). Art in the form of protest, comments, parody or infiltration. However, in recent times the reputation and influence of art and artists in general, as well as in their role as critical followers of the political reality in particular, has significantly declined. In a political context dominated by pragmatism, a lack of ideological perspectives and strong cuts, the practice

of art appears to have been reduced to the position of the underdog, although artists continue to respond to the changes in the democratic system. What artistic strategies are these artists using nowadays to express their relationship with political reality? In this exhibition, the curator Huib Haye van der Werf answers this question by bringing together a number of exceptional works and artistic positions. We hope that this festival and its extensive program will provide a great deal of food for thought and that you will return many times to de Appel arts centre and Frascati during the month of October.

Kind regards,

Ann Demeester, director of de Appel arts centre

1. *Bataafsche Revolutie en Alliantie-Spel*, Atlas van der stolck, 1795.

Atlas van Stolck Collectie, Rotterdam.

Op 4 maart 1795 werd ter gelegenheid van het uitroepen van de Bataafse Republiek (1795-1806) voor het stadhuis op de Dam een vrijheidsboom geplaatst door de Patriotten, een protestbeweging van burgers die in opstand kwamen tegen de macht van stadhouder Willem V van Oranje. Deze boom was een veelgebruikt symbool van vrijheid, democratie en de vernieuwde maatschappij, zoals iets eerder bewerkstelligd door de Franse Revolutie. Bij vergelijkbare revolutionaire omwentelingen in Europa en Amerika werd zo'n boom steeds weer opgetuigd, vaak ter inleiding van een reeks festiviteiten. De gebeurtenis in Amsterdam is centraal te zien op dit ganzenbord, dat tot doel had de 'Bataafsche jeugd' spelenderwijs te leren de vrijheid te 'behaagen'. De prent is afkomstig uit de atlas van Abraham van Stolck, die vanaf 1835 de belangrijkste en omvangrijkste verzameling van prenten, kaarten en tekeningen van de geschiedenis van Nederland heeft aangelegd.

2. **Yuri Veerman**, *Rood Wit Blauw*, 2012.

Gefascineerd door de functie van symbolen in het bijeen houden van land

en volk ging Yuri Veerman (1982) voor zijn werk *Rood, Wit, Blauw* op zoek naar de exacte kleuren van de Nederlandse vlag. Hij trof deze aan in document 3055 van het Nederlands Normalisatie-Instituut (NEN), dat afspraken maakt en publiceert over producten, werkwijzen en diensten. Dit document vermeldt dat de kleuren van de Nederlandse vlag 'bij belichting met standaardlicht C, invalrichting onder een hoek van 45 graden met het oppervlak, en waarneming in een richting loodrecht met het oppervlak', de volgende 'trichromatische coördinaten en trichromatische coëfficiënten' opleveren: 'Rood: X=18,3 Y=10,0 Z=3,0 Blauw: X=7,5 Y=6,6 Z=25,3.' 'De coördinaten zijn daarbij zo gekozen dat voor een ideaal remitterend wit oppervlak geldt $Y=100$.'

Als reactie op deze norm kocht Veerman verschillende Nederlandse vlaggen op Marktplaats en liet de aparte banen los tornen om ze vervolgens op kleur gesorteerd weer aan elkaar te naaien. De Nederlandse vlag – een nationaal en soms nationalistisch symbool – wordt hier gereduceerd tot louter kleur, tot een soort polychrome monochromen.

3. **Sam Durant**, *Tell it like it is*, 2005.

Lichtbak en publicatie.

Collectie Rijksgebouwendienst voor het Openbaar Ministerie, Arnhem.

1. *Batavian Revolution and Alliance Game*, Atlas van der Stolk, 1795.
Atlas van Stolk Collection, Rotterdam.

On 4 March 1795, on the occasion of the proclamation of the Batavian Republic (1795-1806) a freedom tree was positioned in front of the town hall on the Dam Square in Amsterdam by the Patriots, a protest movement of citizens who were rebelling against the power of the Stadtholder, William V of Orange. This tree was a commonly used symbol of freedom, democracy, and the new society, as achieved earlier by the French Revolution. During comparable revolutionary moments in Europe and America, this tree was mounted every time, often to introduce a series of celebrations. The event in Amsterdam can be seen in the middle of this board game, which was aimed at teaching the “Batavian Youth” to enjoy freedom in a playful way. The print is part of an Atlas with the most important and extensive collection of prints, maps and drawings of the history of the Netherlands, compiled by Abraham van Stolk after 1835.

2. **Yuri Veerman**, *Red White Blue*, 2012.

Fascinated by the role of symbols in keeping the nation and the people together, Yuri Veerman tried to figure out the exact colours of the Dutch flag for his

work *Red White Blue*. He found them in document 3055 of the Netherlands Normalization Institute (NEN), which makes decisions about products, procedures and services and publishes these. This document states that the colours of the Dutch flag “produce the following trichromatic coordinates and trichromatic coefficients.” “In lighting conditions with standard light C, shining at an angle of 45 degrees to the surface and observed in a direction perpendicular to the surface”: “Red: X = 18.3, Y = 10.0, Z = 3.0, Blue: X = 7.5, Y = 6.6, Z = 25.3.” “The coordinates are chosen in such a way that for an ideal remitting white surface Y = 100.”

In response to this norm, Veerman bought several Dutch flags on the online secondhand shop Marktplaats and had the individual bands of colour unpicked and sewn back together, sorted by colour. The Dutch flag – a national and sometimes nationalist symbol – is reduced here to pure colour, which look like “polychrome monochromes”.

3. **Sam Durant**, *Tell it like it is*, 2005.
Light box and publication.
Collection The Government Buildings
Agency for the Public Prosecution Service,
Arnhem.

The American artist Sam Durant (1961), used the American civil rights movement

Voor deze lichtbak, die deel uitmaakt van de serie *7 Signs, removed, cropped, enlarged and illuminated (plus index)* (2001-2004), heeft de Amerikaanse kunstenaar Sam Durant (1961) de Amerikaanse burgerrechtenbeweging uit de jaren zestig als vertrekpunt genomen. Durant is geïnteresseerd in het tijdloze karakter van de taal en leuzen op de protestborden en spandoeken waarmee minderheden zichtbaarheid en aandacht in de openbare ruimte opeisen, zoals te zien op allerlei historisch fotomateriaal dat Durant uit krantenarchieven lichtte (te zien in de eveneens tentoongestelde publicatie).

Sam Durant maakt van een ouderwets handgeschreven protestbord een moderne lichtbox. Het tijdsbeeld dat is te zien op de foto is verdwenen. Wat rest is het individuele handschrift van de maker in de krachtige leus, een democratisch gebaar van een eenling die zijn mening verkondigd. Omdat de historische context niet meer zichtbaar is, kan de leus nu door eenieder geheel anders worden gelezen. De tentoongestelde lichtbox hangt tegenwoordig in het gebouw van het Openbaar Ministerie in Arnhem.

4. Artur Żmijewski, *Them (Oni)*, 2007. Video.

De Poolse kunstenaar Artur Żmijewski (1966) staat bekend om zijn indringende

registraties van door hem zelf opgezette sociologische experimenten. Hij laat individuen of groepen bepaalde confronterende handelingen verrichten, die vaak uitmonden in emotionele gebeurtenissen waarbij angst, woede, twijfel en schaamte vaak pijnlijk zichtbaar worden.

In deze film gaan vier zeer uiteenlopende Poolse bevolkingsgroepen met tegenstrijdige ideologieën de discussie aan over hun visie op de toekomst van Polen. Żmijewski laat de nationalistische leden van *Młodzież Wszechpolska* (Poolse jeugd), linkse activisten, streng Katholieke vrouwen en jonge Poolse Joden de kern van hun ideologie verbeelden door middel van het tekenen van hun beelden, symbolen en slogans. Onder toezien oog van de kunstenaar beoordelen de groepen elkanders werk, wat leidt tot hoog oplopende emoties. De film laat haarscherp zien welke extreme reacties een aanvankelijke vreedzame discussie over ideologie kan oproepen.

5. Klaas van Gorkum & Iratxe Jaio, *Plaatselijke Verordening*, 2010. 6 originele verkiezingsborden, 1 slideshow.

Courtesy van de kunstenaars.

In verkiezingstijd verschijnen op strategische plekken grote houten verkiezingsborden waar politieke partijen

in the 1960s as the starting point for this light box, which is part of the series, 7 Signs, Removed, cropped and illuminated (plus index) (2001-2004). Durant collected photographic material of civil rights demonstrations in newspaper archives (they are printed in the exhibited publication), because he was interested in the timeless character of the language and slogans on the protest banners and signs with which minorities demand attention in public spaces.

Sam Durant has turned an old-fashioned, handwritten protest sign into a modern light box. The historical setting that can be seen on the photograph has disappeared. What remains is the individual handwriting of the creator and the powerful slogan, a personal statement and democratic gesture of an individual expressing his views. Because the context is no longer visible, the slogan can now be read completely differently by other people. The exhibited light box now hangs in the building of the Public Prosecution Service in Arnhem.

4. Artur Żmijewski, *Them (Oni)*, 2007. Video.

The Polish artist, Artur Żmijewski (1966) is well known for his penetrating records of sociological experiments which he has set up himself. He makes individuals or groups carry out certain confrontational activities which often result in emotional

events revealing fear, anger, doubt and shame.

In this film, four very different Polish population groups start a discussion about conflicting ideologies related to their vision of the future of Poland. Żmijewski has the nationalist members of *Młodzież Wszechpolska* (Polish youth), leftwing activists, strict Catholic women and young Polish Jews express the core of their ideology by drawing images, symbols and slogans. Under the supervision of the artist, the groups evaluate each other's work, which leads to very emotional arguments. The film shows the extreme reactions which can be sparked off by an initially peaceful discussion about ideology.

5. Klaas van Gorkum & Iratxe Jaio, *Plaatselijke Verordening (Local Regulation)*, 2010.

6 original election signs, 1 digital slide show.

Courtesy of the artists.

During campaigns preceding the elections, large wooden boards appear in strategic public places where political parties are allowed to put up their posters, to prevent signs being put up everywhere. This is followed by a sort of land grab: the various parties fight for the best places to the last square centimetre. After the elections, the boards are cleaned up and

hun affiches op mogen plakken. Vervolgens voltrekt zich hier, gesanctioneerd om wildplakken tegen te gaan, een soort landjepik, waarbij de verschillende partijen tot op de laatste vierkante centimeters vechten om de beste plek. Na afloop van de verkiezingen worden de borden schoongemaakt en opgeslagen tot er zich weer een nieuwe gelegenheid voordoet.

De kunstenaars Iratxe Jaijo (1976) en Klaas van Gorkum (1975) produceren performances, videos, installaties en publicaties. Voor het project Plaatselijke Verordening hebben ze zich tijdens de campagne van de gemeenteraadsverkiezingen van 2010 in Rotterdam zes van deze borden toegeëigend, en daar gloednieuwe platen voor teruggehangen. In de tentoonstellingsruimte staan de oorspronkelijke verkiezingsborden. De slideshow die u hier ziet toont het verloop van de campagnes op de borden tot aan de verkiezingsdag. Nu de borden binnen een kunstcontext worden getoond, worden het een soort monumenten voor de representatieve democratie en de machtsverhoudingen binnen de Nederlandse politiek. Het verkiezingsbord is immers een fysiek kader waarbinnen de verschillende partijen hun politieke identiteit visueel en tekstueel uitdragen. De hier getoonde borden dragen dan ook de sporen van jarenlang hergebruik, van het functioneren van de democratie.

6. Bojan Fajfrić, *Theta Rythmn*, 2010.
Film installatie, 17 min.
Courtesy de kunstenaar.

Een van de belangrijkste momenten in de recente Servische geschiedenis was de achtste vergadersessie van het centrale comité van de Servische Communistenbond op 24 september 1987. Tijdens deze bijeenkomst won Slobodan Milosević een belangrijke stemming ten opzichte van zijn rivalen, wat hem stevig in het zadel zette als nieuwe machthebber. De historische dag markeert de aanvang van een tijdperk van etnische conflicten en het uiteindelijke uiteenvallen van Joegoslavië.

Deze belangrijke gebeurtenis is deel van de familiegeschiedenis van de van oorsprong Joegoslavische en in Nederland wonende kunstenaar Bojan Fajfrić (1976), die films en installaties maakt. Zijn vader werkte op het ideologisch departement van de stad Belgrado, waar hij politieke bijeenkomsten zoals de eerdergenoemde voorbereidde. Op de dag van de ellenlange vergadersessie en tijdens de stemming is zijn vader in de zaal in slaap gevallen. Fajfrić ziet dit als een metafoor voor het onvermogen van zijn generatie om het heft in handen te nemen en de loop van de (Europese) geschiedenis te bepalen.

Deze film is een reconstructie van de dag, op basis van interviews met zijn vader en allerlei mensen die er, met name op de

stored until there is another occasion to use them.

The artists Iratxe Jaio (1976) and Klaas van Gorkum (1975) produce performances, videos, installations and publications. For the Local Regulation project, they appropriated six of these boards during the campaign for the 2010 municipal council elections in Rotterdam and replaced them with brand new ones. The original versions are shown in the exhibition space. The slide show displays the course of the campaigns on the boards up to the day of the election. Exhibited in an artistic context, the boards can be seen as a monument of representative democracy and the balance of power in Dutch politics. They are a physical context in which the various parties express their political identity in text and in visual terms. The boards exhibited here reveal the traces of years of use and the functioning of democracy.

6. Bojan Fajfrić, *Theta Rhythm*, 2010.
Film installation, 17 minutes.
Courtesy of the artist.

One of the most important moments in recent Serbian history was the eighth assembly of the Central Committee of the Communist League of Serbia on 24 September 1987. During this meeting, Slobodan Milošević won an important vote against his rivals which placed him firmly in the saddle as the new leader.

That historic day marked the start of an era of ethnic conflict and the eventual collapse of Yugoslavia.

This important event is part of the family history of the artist Bojan Fajfrić (1976), who is of Yugoslav origin and is now living in the Netherlands, and makes films and installations. His father worked at the ideological department of the city of Belgrade where he prepared political meetings such as the one mentioned above. On the day of the endless assembly session and during the voting, his father fell asleep in the hall. Fajfrić sees this as a metaphor for the impotence of his generation to take control and determine the course of (European) history.

This film is a reconstruction of the day, based on interviews with his father and all sorts of people who contributed to it, particularly in the background: a sound man, a waiter or the caretaker, “minor” figures without whom all this would never have happened. In this film the artist plays his father and takes the viewer to all sorts of symbolic places.

7. Otto Berchem, *Blue Monday*, 2011.
Photographs.
Courtesy Gallery La Central.

The Blue Monday project by Otto Berchem (1967) is based on the writings of the Ecuadorian poet and writer, Jorge Adoum (1926-2009), whose work is

achtergrond, aan hebben bijgedragen: een geluidsman, een ober of de conciërge. ‘Kleine’ figuren zonder wie dit alles echter nooit was gebeurd. In de film figureert de kunstenaar als zijn vader, en voert de kijker in die hoedanigheid langs allerlei symbolische plekken.

7. Otto Berchem, *Blue Monday*, 2011.

Foto's.

Courtesy Gallery La Central.

Het project *Blue Monday* van Otto Berchem (1967) vertrekt vanuit de geschriften van de Ecuadoriaanse dichter en schrijver Jorge Adoum (1926-2009), in wiens werk sociale betrokkenheid een leidraad is. Daarnaast is Berchem gefascineerd door synesthesie, een zeldzame aandoening aan de hersenen waarbij de zintuigelijke waarneming niet normaal functioneert. Mensen die er aan lijden kunnen geluiden proeven of bijvoorbeeld kleuren of letters zien als ze muziek horen. Hierdoor geïnspireerd heeft Berchem een kleurenlafabet samengesteld, dat in al zijn recente werk (tekeningen, foto's, collages, schilderijen en publieke interventies) terugkeert. Iedere kleur representeert een letter. Door middel van zijn persoonlijke kleurenlafabet brengt hij abstracte concepten als schuld, mislukking en het poëtische in beeld.

Op deze foto's van demonstrerende

mensen heeft Berchem de leuzen op tekstborden vervangen voor een kleur, die tezamen in zijn kleurenlafabet het woord *Forgive* verbeelden. Hij verandert de beeldtaal van publiek protest in een moment van schoonheid en esthetiek. De directheid van een politieke leus wordt vervangen door een nieuwe ondoorgroondelijke taal. Berchem laat ons zo op andere manier kijken naar de visuele kenmerken van protest.

8. Platform beeldende kunst, *Art Matters*, 2012.

In juni 2011 kondigde toenmalig staatssecretaris Halbe Zijlstra aan 200 miljoen euro op kunst en cultuur te bezuinigen. Vanaf 2013 verdwijnen hierdoor een groot aantal instellingen en mogelijkheden om kunst te tonen en te bekijken. In de voorbije periode reageerden cultuurliefhebbers door protestacties massaal tegen de plannen van het kabinet. Platform Beeldende Kunst – een collectief van kunstenaars, critici, tentoonstellingsmakers, producenten, designers, medewerkers van kunstinstellingen, musea en galeries en andere partners – biedt een overzicht in woord en beeld aan van de reacties op de door kabinet Rutte I ingezette bezuinigingen en de gevolgen hiervan voor de positie van de kunsten in Nederland.

characterized by social commitment. In addition, Berchem is fascinated by synaesthesia, a rare brain condition in which sensory perception does not function normally. People who suffer from this can taste sounds or, for example, see colours or letters when they hear music. Inspired by this, Berchem composed a colour alphabet which recurs in all his recent work (drawings, photographs, collages, paintings and public interventions). Every colour represents a letter. With his personal colour alphabet, he expresses abstract concepts such as guilt, failure and the poetic.

In these photographs of demonstrating people, Berchem replaced the slogans on the boards with a colour, expressing the word “Forgive” in his colour alphabet. He changes the imagery of public protest into a moment of beauty and aesthetics. The direct nature of a political slogan is replaced by a new and unintelligible language. In this way, Berchem makes us look differently at the visual characteristics of protest.

8. Platform beeldende kunst (Platform for the visual arts), *Art Matters*, 2012.

In June 2011, the former secretary of state, Halbe Zijlstra, announced that he was cutting 200 million euros on the Dutch art and culture budget. This means

that from 2013 a large number of institutions and possibilities of exhibiting and seeing art will disappear in the Netherlands. In recent months, lovers of culture have protested against the cabinet’s plans on a massive scale. The Visual Arts Platform – a collective of artists, critics, exhibition makers, producers, designers, employees at art institutes, museums and galleries and other partners – is presenting here a summary of the responses to the cuts introduced by the Rutte cabinet and the consequences of this for the position of the arts in the Netherlands.

9. Roxy Movies, Frank Herrebout and Leo van Maaren, *De Bankroet Jazz (Bankrupt Jazz)*, 2009. Video, 45 minutes.

Courtesy Roxy Movies.

Between 1919 and 1921 – in the chaos following the First World War –, the Flemish poet and writer Paul van Ostaijen wrote the film scenario *De Bankroet Jazz* in Berlin and Antwerp. Van Ostaijen talks about a worldwide financial crisis which takes the form of a cheerful Dadaist jazz revolution. Ministers of a Europe united by Dadaists try to conquer the financial crisis by abolishing old-fashioned money and issuing an unlimited quantity of “Treasury coupons”, a sort of state shares. The decision was for “every citizen to be a person of independent means.” In this

9. Roxy Movies (Frankel Herrebout en Leo van Maaren), *De Bankroet Jazz*, 2009. Video, 45 min.
Courtesy Roxy Movies.

Tussen 1919 en 1921 – in de puinhopen na de Eerste Wereldoorlog – schreef de Vlaamse dichter en schrijver Paul van Ostaïen in Berlijn en Antwerpen het filmscenario *De Bankroet Jazz*. Van Ostaïen vertelt over een wereldwijde financiële crisis die de vorm aanneemt van een vrolijke dadaïstische jazzrevolutie. Ministers van een door Dadaïsten verenigd Europa proberen de financiële crisis te overwinnen door afschaffing van ouderwets geld en de uitgifte van een niet-gelimiteerde hoeveelheid ‘Schatkistbonnen’, een soort staatsaandelen. ‘Elke burger een rentenier’ was het staatsbesluit: zo wordt iedereen miljonair, tot een feestelijk bankroet volgt.

Het manuscript beleefde 86 jaar na Van Ostaïen dood zijn première in de tentoongestelde uitvoering van Roxy Movies (Frank Herrebout en Leo van Maaren). De film is gemaakt op basis van 20-er jaren filmmateriaal uit de archieven van EYE. De film oogt als een vrolijk utopisch verhaal: iedereen danst mee op de jazz en haalt zo het Europese bestel onderuit. Protest en revolutie in optima forma! Eronder schuilt een scherpe kritiek op het materialisme, speculatiezucht, politieke propaganda, de menselijke

ongeremde consumptiedrang en politieke propaganda en misleiding. *De Bankroet Jazz* is een absurd vormgegeven commentaar op het economisch failliet van Europa in die jaren. In het licht van de (huidige) crisis en de pogingen daar een weg uit te vinden is de thematiek zeer actueel.

10. XML, *Theaters van Democratie*, 2012.

De plenaire zaal van een parlement is de plek waar democratie het meest letterlijk vorm krijgt. In de vormgeving worden regering, parlementariërs, media en publiek door middel van architectuur op een specifieke manier met elkaar in verband gebracht. Een debat voeren op zwaardlengte afstand (Verenigd Koninkrijk), vijf meter van elkaar (Denemarken) of op vijftien meter van elkaar (Duitsland), levert in elk van de drie gevallen een debat op dat plaatsvindt in een totaal andere atmosfeer. De politieke cultuur van een land manifesteert zich iedere keer heel anders.

Tegen deze achtergrond doet het Amsterdamse architectenbureau XML momenteel internationaal onderzoek naar de (interieur) architectuur van plenaire zalen. Welke architectonische middelen zijn gebruikt voor het vormgeven en het representeren van het (democratisch) debat? De plenaire zaal wordt daarbij,

way everyone becomes a millionaire until there is a festive bankruptcy.

86 years after Van Ostaïjen's death, the manuscript was given a premiere in the exhibited performance by Roxy Movies (Frank Herrebout and Leo van Maaren). The film was made on the basis of film material from the 1920s in the archives of EYE. It looks like a cheerful utopian story: everyone dances to the jazz and makes fun of the European system. This is protest and revolution in the best possible way! But it conceals a fierce criticism of materialism, speculative greed, political propaganda, the unrestrained consumerism of people, and political propaganda and deception. *De Bankroet Jazz* is an absurd commentary on the economic bankruptcy of Europe in those years. The theme is very topical in the light of the (current) crisis and the attempts to find a way out of it.

10. XML, *Theatres of Democracy*, 2012.

The plenary hall of a parliament is the place where democracy is expressed in the most literal way. The design connects the government, members of parliament, the media and the public in a specific way by means of architecture. Conducting debates at sword's length (United Kingdom), at a distance of five metres (Denmark), or at a distance of fifteen metres (Germany) leads to debates taking

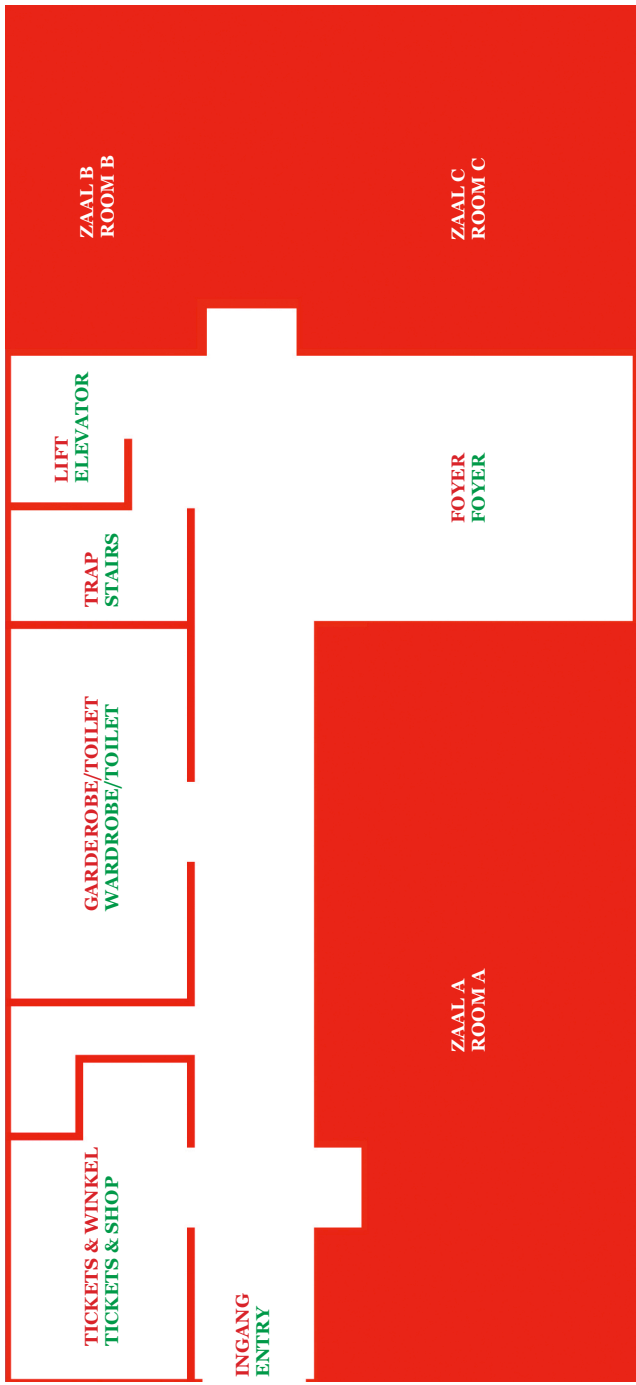
place in a completely different atmosphere. The political culture of a country is manifested in a very different way in every case.

Against this background, the Amsterdam office of architects XML is currently conducting an international study into the (interior) architecture of plenary halls. Which architectural means have been used to design and represent the democratic debate? In this respect, the plenary hall is also interpreted as a stage set, comparable to a theatre, where ideas and positions are exchanged. The hypothesis is that the plenary hall not only expresses a specific political culture, but actually designs this culture itself. This space shows you the visualization of part of this study which is supported by the Netherlands Architecture Fund, the Mondrian Fund and the DOEN Foundation.

11. *The Yes Men*, *New York Times Special Edition*, 2008. Newspaper.

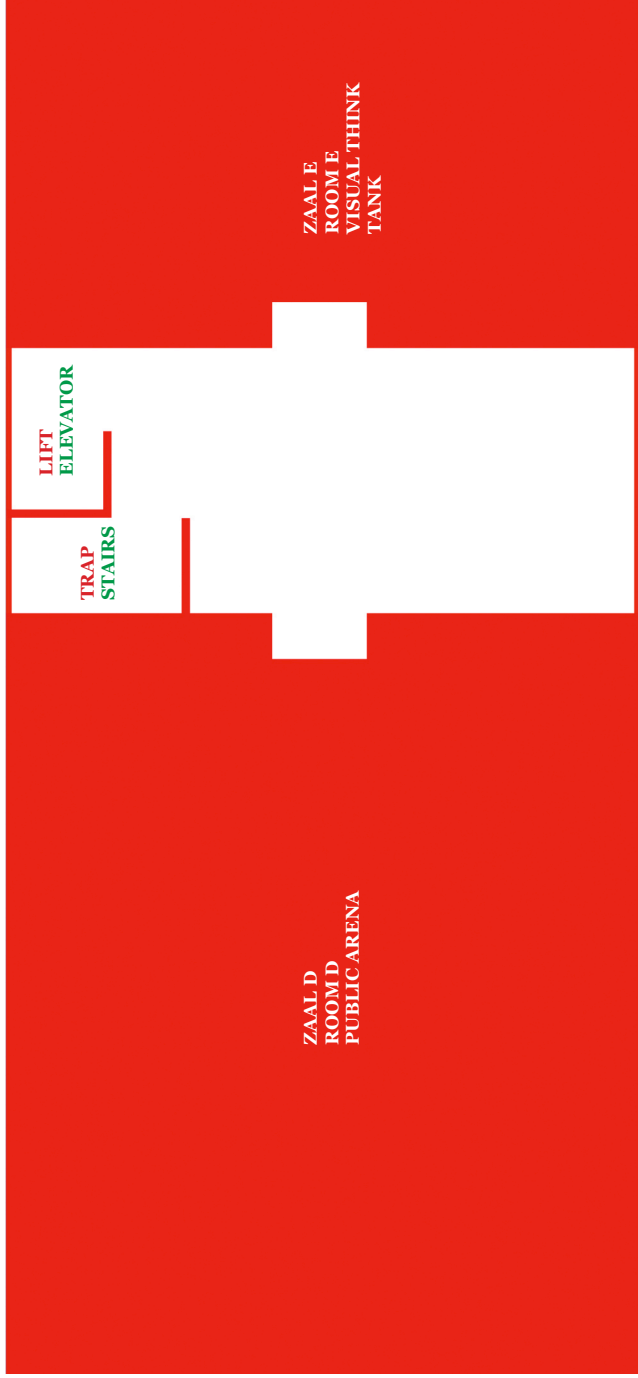
Could the media contribute to a better future by only reporting optimistic news? On 12 November 2008, a week after the election of Obama as the president of the US, a total of 80,000 special editions of the *New York Times* of Saturday 4 July 2009 were distributed in the streets of large American cities. This edition, launched by the artists' collective Yes

BEL-ETAGE GROUND FLOOR

RESTAURANT MOES BEVINDT ZICH IN HET SOUTERRAIN
RESTAURANT MOES IS LOCATED IN THE BASEMENT

EERSTE VERDIEPING FIRST FLOOR

DE BIBLIOTHEEK BEVINDT ZICH OP DE TWEEDE VERDIEPING
THE LIBRARY IS LOCATED ON THE SECOND FLOOR

vergelijkbaar met een theater, ook begrepen als een 'stage set', waarin ideeën en posities worden uitgewisseld. Hypothese is dat de plenaire zaal niet alleen een specifieke politieke cultuur uitdrukt, maar deze cultuur ook zelf vormgeeft. In deze ruimte ziet u een visualisatie van een deel van dit onderzoek dat wordt ondersteund door het Stimuleringsfonds voor architectuur, het Mondriaan Fonds en Stichting DOEN.

11. The Yes Men, *New York Times Special Edition*, 2008. Krant.

Zouden de media door optimistische berichtgeving kunnen bijdragen aan een betere toekomst? Op 12 november 2008, een week na de verkiezing van Obama tot president van de US, werden in de straten van grote Amerikaanse steden in totaal 80000 bijzondere edities van de *New York Times* van zaterdag 4 juli 2009 uitgedeeld. Die editie – gelanceerd door The Yes Men – gaf louter hoopgevende ontwikkelingen met als headline een langverwachte droom voor veel Amerikanen: Iraq War Ends. Onder het motto "All the News We Hope to Print" hebben honderden kunstenaars, schrijver en activisten deze speciale editie samengesteld, onder aansporing van kunstenaarscollectief The Yes Men. Veel mensen dachten dat het een reguliere editie was, wat uiteenlopende reacties opriep. "Is this true? I wish it were true!"

zei een lezer, "It can be true, if we demand it."

The Yes Men is een activistische groep kunstenaars die in hun films, acties en allerlei soorten publicaties de media inzetten om bepaalde sociale problemen aan te kaarten. Door nep-websites te onderhouden of zich bijvoorbeeld voor te doen als (vertegenwoordigers van) milieuvervuilende multinationals streven ze een 'identity correction' na, die meestal uitmondt publieke vernedering. Tegenwoordig zijn ze vooral actief voor The Yes Lab, dat activisten helpt creatieve strategieën te ontwikkelen om veranderingen te bewerkstelligen.

12. Jonas Staal, *Politiek Kunstbezit IV: VRIJDENKERSRUIMTE VERVOLGD*, 2012.
Courtesy de kunstenaar.

Deze presentatie vindt zijn oorsprong in het project *Politiek Kunstbezit II: Vrijdenkersruimte* dat Jonas Staal in 2010 realiseerde en waarmee hij inzicht bood in de wijze waarop de partijen VVD en PVV kunst gebruiken om politieke idealen te verbeelden.

Vertrekpunt hierbij was de reëel bestaande Vrijdenkersruimte, een tentoonstellingsruimte opgericht in juli 2008 door de VVD en de PVV in hun respectievelijke kantoorruimten in het

Men, contained only hopeful developments. The headline was a long-awaited dream for many Americans: “Iraq War Ends.” Under the motto “All the News We Hope to Print” hundreds of artists, writers and activists composed this special edition. Many people thought that it was a regular edition, which led to a variety of responses. “Is this true? I wish it were true!” said one reader. “It can be true, if we demand it.”

The Yes Men is an activist group of artists who use the media in their films, campaigns and all sorts of publications to explore particular social problems. By running fake websites or pretending to be (representatives of) environmentally polluting multinationals, they pursue an “identity correction” which usually ends up in public humiliation. Nowadays they are above all active for The Yes Lab, which helps activists to develop creative strategies to bring about changes.

12. Jonas Staal, *Politiek Kunstbezit IV: VRIJDENKERSRUIMTE VERVOLGD*
(*Art, Property of Politics IV: Freethinkers’ Space continued*), 2012.
Courtesy of the artist.

This presentation originates in the project *Art, Property of Politics II: Freethinkers’ Space* (2010), created by Jonas Staal, with which he presented an insight into the way in which the VVD and PVV parties

use the arts to express political ideals.

The starting point was the Freethinkers’ Space, an exhibition space founded in July 2008 by the VVD and PVV in their respective office areas in the parliament building in The Hague. With this space, the parties wanted to provide a platform for Dutch artists who were confronted with censorship, in particular from Islamic perspective. The Freethinkers’ Space existed from 2008-2011 but was removed when the VVD and PVV created a coalition agreement together.

The removal of the Freethinkers’ Space was fiercely criticized by Jesse Klaver (Groenlinks) and Rogier Verkrout (D66 Eindhoven), amongst others. Independently from each other, they argued for it to be reopened immediately. This resulted in *Art, Property of Politics IV: Freethinkers’ Space continued*, a series of exhibitions curated by parties from the whole political spectrum about the responsibility of politics with regard to the relationship between contemporary art and censorship. In every exhibition, the responsible party also provides a Freethinkers Lecture, contextualizing their selection of artworks.

The first new Freethinkers’ Space composed by the Green Party (“The Netherlands as Freethinkers’ Space”) and Democrats 66 (“No Popular Culture without Frayed Edges”) opened in the Van

parlementsgebouw te Den Haag. Met deze ruimte wilden de partijen een platform bieden aan Nederlandse kunstenaars die te maken kregen met censuur, in het bijzonder uit islamitische hoek. De Vrijdenkersruimte bestond van 2008 tot 2011, maar werd onmiddellijk opgeheven toen de VVD en PVV samen tot een regeerakkoord kwamen.

Het opheffen van de Vrijdenkersruimte leidde tot heftige kritiek van onder meer Jesse Klaver (Groenlinks) en Rogier Verkroost (D66 Eindhoven) die, onafhankelijk van elkaar, pleitten voor een onmiddellijke heropening. Dit heeft uitgemond in *Politiek Kunstbezit IV: VRIJDENKERSRUIMTE VERVOLGD*, een serie tentoonstellingen gecensureerd door politieke partijen uit het gehele politieke spectrum rondom de verantwoordelijkheid van de politiek met betrekking tot de relatie tussen hedendaagse kunst en censuur. Bij elke tentoonstelling verzorgt de verantwoordelijke partij tevens een Vrijdenkerslezing, waarin de tentoonstelling en de rol van de politiek in relatie tot hedendaagse kunst en de vrijheid van expressie wordt toegelicht.

De eerste nieuwe Vrijdenkersruimten samengesteld door GroenLinks ('Nederland als Vrijdenkersruimte') en D66 ('Zonder Vrije Rafelranden geen Populaire Cultuur') openden in september in het Van Abbemuseum in Eindhoven. U

bevindt zich in de meest recente Vrijdenkersruimte samengesteld door de Amsterdamse cultuurwethouder Carolien Gehrels van de Partij voor de Arbeid (PvdA), getiteld De Stad is de Vrijdenkersruimte.

In De Stad is de Vrijdenkersruimte bepleit Gehrels een klassiek sociaal-democratisch kunstbegrip, waarin de taak van de politiek duidelijk ligt in het scheppen van condities voor de spreiding van kunst en cultuur over de gehele samenleving. Het publieke domein als gedeelde ruimte is hiervoor het terrein bij uitstek: zij toont werken van Thomas Hirschhorn, Nicolas Dings en Hans van Houwelingen rondom de 'vrijdenker' Spinoza als concrete voorbeelden van cultuurpolitiek die dit ideaal mede helpen realiseren.

Aanvullend toont Staal als 'voetnoot' op de ruimte een foto waarop Gehrels te zien is wanneer zij een steen werpt naar de oude Sandbergvleugel van het Stedelijk Museum, ter inluiding van de sloop en de uiteindelijke nieuwbouw. De steen dwingt volgens hem de noodzakelijke terugkeer van het ideologische debat in de kunst terug.

13. Sandberg Instituut Amsterdam / Design Afdeling

In het kader van *Stem Terug! Vote back!* is de afdeling Ontwerpen van het

Abbeuseum in Eindhoven in September. Here you are in the most recent version, curated by the Amsterdam Council for Culture, Carolien Gehrels of the Labor Party (Partij voor de Arbeid), entitled The City is the Freethinkers' Space.

Gehrels argues for a classical social-democratic concept of the arts, in which the task of politics is clearly to create the conditions for the dissemination – the democratization – of art and culture throughout society. She proposes public space as the main site for this emancipatory project to take shape. She exhibits works financed by and presented in the city of Amsterdam by Thomas Hirschhorn, Nicolas Dings and Hans van Houwelingen, all situated around the “freethinker” Spinoza – a Dutch philosopher from the 17th century as concrete examples of artistic practices which are committed to a similar ideal.

To supplement this, as a “footnote”, Staal himself exhibits a photograph showing Gehrels, as she throws a stone at the old Sandberg wing of the Stedelijk Museum, to herald the demolition and eventual new building. He sees the stone as forcing the necessary return of the ideological debate in the arts.

13. Sandberg Institute Amsterdam/Design Department

In the context of Stem Terug! Vote Back! the design department of the Sandberg Institute has moved to de Appel for a month. This room has been turned into a “public arena” in which is reflected on artistic practices with political ambitions in master classes, lectures, films and presentations. The room next to it is the visual think tank from which the 20 master's students will develop various visual strategies which they will present to the public every Saturday before passing on to the guest speakers.

The Sandberg Institute Amsterdam is the master's degree of the Gerrit Rietveld Academy and has four departments: Autonomous Art, Free Design, Design and Interior. Personal visions and examinations have a central place in all the departments. The Design department run by the designer Annelys de Vet is presented with hybrid forms of communication based on commitment, experiment, investigation and journalism. Design is used as a means of responding to important social and political developments, always with great attention to the personal aspect in relation to the public aspect.

The temporary move of this department to de Appel serves as a catalyst for educational practice. In the history of the

Sandberg Instituut voor een maand verhuisd naar de Appel. Deze zaal is omgetoverd tot een ‘publieke agora’ waarin door middel van masterclasses, lezingen, films en presentaties gereflecteerd wordt op artistieke praktijken met politieke ambities. De naastgelegen ruimte is de visuele think tank van waaruit de 20 masterstudenten diverse visuele strategieën zullen ontwikkelen die zij elke zaterdag, voorafgaand aan de gastsprekers, aan het publiek presenteren.

Het Sandberg Instituut Amsterdam is de masteropleiding van de Gerrit Rietveld Academie en heeft vier afdelingen: Autonome Kunst, Vrije Vormgeving, Ontwerpen en Interieur. Persoonlijke stellingname en onderzoek staan op alle afdelingen steeds centraal. De door ontwerper Annelys de Vet geleide afdeling Ontwerpen profileert zich met hybride vormen van communicatie vanuit engagement, experiment, onderzoek en journalistiek. Ontwerpen wordt ingezet als middel om op belangrijke maatschappelijke en politieke ontwikkelingen te reageren. Altijd met grote aandacht voor het persoonlijke in relatie tot het publieke.

De tijdelijke verhuizing van deze afdeling naar de Appel dient als een katalysator voor de educatieve praktijk. In de geschiedenis van de afdeling is het niet eerder voorgekomen dat de deuren zo

wagenwijd zijn opengezet: alle reguliere lessen zijn toegankelijk voor publiek en bezoekers mogen in de visuele think tank zelfs meekijken over de schouders van de studenten. Het is voor het Sandberg Instituut een manier om, samen met een breder publiek, te onderzoeken hoe artistieke praktijken kunnen bijdragen aan democratische besluitvormingsprocessen.

Het programma in de grote zaal ziet er als volgt uit:

– op dinsdagen 14:00-17:00 uur (9, 16, 23, 30 okt)
Publieke masterclass.
Curator en schrijver Nina Folkersma gaat tijdens haar publieke masterclass aan de hand van specifieke teksten en kunstwerken nader in op de rol van kunst en taal in de publieke arena.

– op woensdagen 14:00-17:00 uur (10, 17, 24, 31 okt)
Publieke masterclass.
Grafisch ontwerper en filmmaker Rob Schröder zal middels kleine opdrachten met de studenten en het publiek focussen op de persoonlijke stellingname van ontwerpers en hoe deze in relatie kunnen staan tot politieke ontwikkelingen.

– op donderdagen 14:00-17:00 uur (11, 18, 25 okt, 1 nov)
Publieke masterclass.
Daniel van der Velden, grafisch

department, the doors have never been opened so wide: all the regular lessons are open to the public and in the visual think tank the visitors can even take a look over the students' shoulders. For the Sandberg Institute it is a way of examining, together with a broader public, how artistic practices can contribute to democratic decision-making processes.

The programme in the main hall is as follows:

- on Tuesdays, 2 p.m. - 5 p.m. (9, 16, 23, 30 October)

Public Master Class.

During her public master class, the curator and writer Nina Folkersma will take a closer look at the role of the arts and language in the public arena on the basis of specific texts and works of art.

- On Wednesdays, 2 p.m. - 5 p.m. (10, 17, 24, 31 October)

Public Master Class.

The graphic designer and filmmaker Rob Schröder will focus on the personal positions of designers and how they relate to political developments, in small assignments with the students and the public.

- On Thursdays, 2 p.m. - 5 p.m. (11, 18, 25 October, 1 November)

Public Master Class.

Daniel van der Velden, graphic designer, writer and co-founder of Metahaven, will focus on political and social issues in

provocative graphic design projects, also on the basis of his personal perspective.

- On Fridays, 2 p.m. - 5 p.m. (12, 19, 26 October, 2 November)

Public master class by students.

For every week, two master's students have formulated a sub-theme. On this basis, the students will give their own lesson every Friday. The sub themes are:

From 8-14 October – DEMOCRATIC RITUALS and MAGICAL RIGHTS

The student curators Leanne Wijnsma and Simone Niquille see the political scene as a magical theatre in which politicians perform all sorts of tricks, as if illusionists, to have the public believe in their democratic decisions.

From 15-21 October – COME WITH US

The student curators Martina Petrelli and Donna Verheijden will take you on a journey through the labyrinth of seduction and examine the use of "Soft Power".

From 22-28 October - GLOBALISATION VERSUS SUCCESSION

The student curators of this week, Belle Promchanya and Aiwen Yin, examine the right-wing conservative forces in our society and confront the visitor with the conservative part of himself.

From 29 October to 4 November – DEMOGRAPHIC

ontwerper, schrijver en medeoprichter van Metahaven zal zich, eveneens vanuit een persoonlijk perspectief, richten op politieke en maatschappelijke kwesties in provocatieve grafisch ontwerpprojecten.

– op vrijdagen 14:00-17:00 uur (12, 19, 26 okt, 2 nov)

Publieke masterclass studenten.

Voor elke week hebben twee masterstudenten een sub-thema geformuleerd. Op basis hiervan geven de studenten elke vrijdag een eigen 'les'.

De subthema's zijn:

Van 8 t/m14 oktober -

DEMOCRATISCHE RITUELEN en
MAGISCHE RECHTEN

Student-curatoren Leanne Wijnsma en Simone Niquille zien het politieke toneel als een magisch theater, waarin politici, als ware illusionisten, het publiek in hun democratische beslissingen laten geloven.

Van 15 t/m 21 oktober - KOM MET ONS
MEE

De student-curatoren Martina Petrelli en Donna Verheijden nemen je deze week mee op een reis door het labyrint van de verleiding en bestuderen het gebruik van 'Soft Power'.

Van 22 t/m 28 oktober -

GLOBALISERING VS ERFENISSEN

De studenten-curatoren van deze week, Belle Promchanya en Aiwon Yin, onderzoeken de rechts- conservatieve

krachten in onze samenleving en confronteren de bezoeker met het conservatieve deel in zichzelf.

Van 29 oktober t/m 4 november –
DEMOGRAFISCH

Student-curatoren Kevin Bray en Hannes Bernard verkennen het idee van promotie, populisme en verleiding in grafisch ontwerp en onderzoeken de rol van symbolische en reductieve technieken in het ontwerpen van populistische berichtgeving.

– op zaterdagen 14:00-17:00 uur (6, 13, 20 okt)

Presentatie studenten + gastspreker.

Op basis van het sub-thema vindt elke zondag een presentatie van de studenten plaats, voorafgaand aan een debat met wisselende gastsprekers.

– op zondagen 14:00-17:00 uur (7, 14, 21, 28 okt)

Filmprogramma.

Op basis van het sub-thema wordt een bijzonder filmprogramma gepresenteerd

- op zaterdag 3 november 19:00-02:00 uur

Museumnacht.

Samen met de studenten van het Sandberg Instituut kunnen t-shirts gedrukt worden met politieke ontwerpen en leuzen. In het restaurant Moes is muziek.

The student curators Kevin Bray and Hannes Bernard explore the idea of promotion, populism and seduction in graphic design and examine the role of symbolic and reductive techniques in the design of the populist news.

- On Saturdays, 2 p.m. - 5 p.m (6, 13, 20 October)

Presentation of students plus guest speaker.

On the basis of the sub theme there will be a presentation of the students every Sunday, before a debate with different guest speakers.

- On Sundays, 2 p.m. - 5 p.m (7, 14, 21, 28 October).

Film programme.

A special film programme will be presented on the basis of the sub-theme

- op Saturday 3 November 7 p.m. – 2 a.m. Museumnacht.

Together with students of the Sandberg Institute t-shirts can be printed with political designs and slogans, and music in restaurant Moes.

14. XML, *Settings*, 2012

The Amsterdam bureau of architects XML was asked to design an installation for the large hall in de Appel for the *Stem Terug! Vote Back!* exhibition. During this exhibition it will be used by students of

the Sandberg Institute to serve as an 'arena' or 'agora', a place for lectures, debates, temporary exhibitions and master classes. The installation is entitled *Settings* and consists of sixty-four seats which can be placed in the hall in different configurations (settings). The space in the hall can be transformed, depending on the activity taking place there. Just as in a parliament, every setting organizes the collective assembly in a specific way. The installation was inspired by XML's research into the (interior) architecture of plenary halls in countries all over the world (see no. 10 of this exhibition). The different configurations are indicated on the floor in their own colour, so that the other configurations remain recognisable in the space during every different use of the hall. The installation does not have a definitive form, but appears to function like a game. Visitors and users can experiment with different configurations to exchange and discuss ideas, and in this way with the organisation of their own collective.

15. Library

Open on Tuesdays and Wednesdays from 2 p.m. - 6 p.m.

De Appel has had a research and reference library and an archive since 1975. The library contains approximately 10,000 titles, and like the archive, has strong links with de Appel, the artists who have

14. XML, *Settings*, 2012

Voor *Stem Terug! Vote Back!* is het Amsterdamse architectenbureau XML gevraagd om voor de grote zaal van de Appel een installatie te ontwerpen die tijdens de tentoonstelling door studenten van het Sandberg Instituut gebruikt kan worden als een 'arena' of 'agora', een plek voor lezingen, debatten, tijdelijke tentoonstellingen en masterclasses. De installatie is getiteld *Settings* en bestaat uit vierenzestig zetels die in verschillende configuraties (opstellingen) in de zaal geplaatst kunnen worden. De ruimte kan transformeren afhankelijk van de activiteit die in de zaal plaatsvindt. Net als in een parlement organiseert iedere setting de collectieve samenkomst op een specifieke manier. De installatie is geïnspireerd op het onderzoek van XML naar de (interieur) architectuur van plenaire zalen in landen over de hele wereld (zie nr. 10 van deze tentoonstelling).

De verschillende configuraties zijn in een eigen kleur op de vloer aangegeven, zodat bij elke vorm van gebruik de andere configuraties in de ruimte herkenbaar blijven. De installatie heeft geen definitieve vorm, maar lijkt te functioneren als een spel. Bezoekers en gebruikers kunnen experimenteren met verschillende configuraties voor het

uitwisselen en bediscussieren van ideeën, en daarmee met het organiseren van hun eigen collectiviteit.

15. Bibliotheek

De bibliotheek is toegankelijk op dinsdag en woensdag van 14.00-18.00 uur.

Sinds 1975 houdt de Appel een research- en referentiebibliotheek en een archief bij. De bibliotheek telt circa 10.000 titels en is evenals het archief sterk verbonden aan de geschiedenis van de Appel, de kunstenaars die er exposeerden en het Curatorial Programme. Ter gelegenheid van de tentoonstelling is er een selectie gemaakt van publicaties over deelnemende kunstenaars in *Stem Terug! Vote Back!*, die u hier kan inzien op dinsdag en woensdag van 14.00-18.00. Ook zal er in de bibliotheek werk te zien zijn dat in het kader van de tentoonstelling wordt gemaakt door de Sandberg studenten (zie nr. 13).

exhibited there and the Curatorial Programme. On the occasion of the exhibition, a selection has been made of the publications about the artists participating in *Stem Terug! Vote Back!*. Works made in the context of the exhibition by the Sandberg students can also be seen in the library (see number 13).

Programma Frascati

Stem terug! HET DEBAT

vr 5 okt Frascati 1, 20:00 € 5

Een debat over de staat van de democratie en de rol van politiek en kunst als aanjagers van nieuwe ideeën, onder leiding van Ruben Maes. Met als gasten oprichter van Instituut van Publieke Waarden Albert Jan Kruiter, politica Andrée van Es en directeur van het Mondriaan Fonds Birgit Donker. Teun Gautier (directeur De Groene Amsterdammer) verzorgt de inhoudelijke aftrap. Interventies van theatermaker Sadettin Kirmiziyüz, Maren Bjørseth i.s.m. Toneelgroep Amsterdam.

Stem terug! DE VERBEELDING

za 6 okt Frascati 1, 19:30 € 10

Een avond waarop politiek en maatschappelijke discussie zich verenigen met de kracht van de verbeelding, doordat kunstenaars en publiek samen hardop nadenken. Met voorstellingen, video en interventies van onder meer: Tim Etchells & Kate Mcintosh, Dries Verhoeven, Nicole Beutler, Tiers Bakker, Marjolijn van Heemstra, Jetse Batelaan, Susanne Kennedy, Dood Paard, Likeminds, Tijdelijke Samenschooling, Melih Gençboyacı, Simone van Saarloos, Wunderbaum. Sophie Dercken presenteert. Komt en roert u. Stem terug!

Niemandslaan – Dries Verhoeven

vr 28 sep t/m zo 7 oktober Amsterdam Sloterdijk, Orlyplein 105 theaterwandeling, 105 min.

17:00, 20:00, 22:00; op za & zo ook 15:00

kaarten via Stadsschouwburg Amsterdam:

www.ssba.nl / 020 624 23 11

Soms duurt het een paar uur voor iemand met zijn hele wezen aankomt op een nieuwe plek, soms een jaar of tien. Niemandslaan is een ervaringsvoorstelling over de angst voor het vreemde, en de behoefte te bestaan in de blik van een ander. Vanaf Station Sloterdijk word je meegevoerd naar onbekende gebieden en onuitgesproken gedachten. Na een internationale tournee en bekroning met de VSCD Mimeprijs maakt scenograaf en theatermaker Dries Verhoeven nu exclusief voor Amsterdam een nieuwe versie van deze steeds actuelere voorstelling. De voorstelling speelt meerdere malen per dag voor telkens maximaal 20 bezoekers. Vooraf reserveren is noodzakelijk en goede wandelschoenen worden aangeraden.

Pleinvrees – Lotte van den Berg

vr 5, za 6 en zo 7 oktober locatie: nog onbekend

Op een groot plein, te midden van voorbijgangers, loopt een man. Via je mobiele telefoon kan je hem horen. Hij lijkt in zichzelf te praten, over de samenleving en verdwijnende gemeenschapszin. Dan blijkt dat zijn vurig pleidooi aan jou gericht is. Met Pleinvrees reageert Lotte van den Berg op de sluipende afbraak van het sociale stelsel in onze samenleving. Pleinvrees is een gebeurtenis, een bijzondere ontmoeting tussen mensen, een theaterbeleving die op niets lijkt wat je tot nu zag.

Frascati programme

Stem Terug! THE DEBATE

Fri 5 October Frascati 1, 8 p.m. € 5

A debate about the state of democracy and role of politics and art as the stimulus for new ideas, chaired by Ruben Maes. With guests, the founder of the Public Value Institute (Instituut voor Publieke Waarden) Albert Jan Kruijer, the politician Andrée van Es and the director of the Mondrian Fund, Birgit Donker. Teun Gautier (director of De Groene Amsterdammer) will kick off the programme. Interventions by the theatre maker Sadettin Kirmiziyüz, Maren Bjørseth in collaboration with Toneelgroep Amsterdam.

Stem Terug! THE IMAGINATION

Sat 6 October Frascati 1, 6 p.m. € 10

An evening in which politics and social discussion are united with the power of the imagination because artists and the public think out loud together. With presentations, video and interventions, by amongst others, Tim Etchells & Kate McIntosh, Dries Verhoeven, Nicole Beutler, Tiers Bakker, Marjolijn van Heemstra, Jetse Batelaan, Susanne Kennedy, Dood Paard, Likeminds, Tijdelijke Samenschooling, Melih Gençboyacı, Simone van Saarloos, Wunderbaum. Sophie Derkzen is the presenter. Come and be Moved. Vote Back!

Niemand'sland (No man's land) – Dries

Verhoeven

Fri 28 September to 7 October

Amsterdam, Sloterdijk, Orlyplein 105, theatre

walk, 105 minutes

5 p.m., 8 p.m., 10 p.m. on Sat and Sun, also at 3 p.m. Tickets via the Stadsschouwburg,

Amsterdam: www.ssba.nl/ / 020 624 23 11

Sometimes it takes a few years for someone to arrive in a new place with his whole being, sometimes it can take up to ten years. *No man's land* is the presentation of an experience of fear of the unknown and the need to exist in the view of another. You will be taken to unknown areas and unvoiced thoughts from Station Sloterdijk. Following an international tour and the award of the VSCD Mime Prize, the scenographer and theatre director Dries Verhoeven is now making a new version of this increasingly contemporary production for Amsterdam. The presentation takes place several times a day, each time for a maximum of 20 visitors. It is necessary to make a reservation in advance and it is advisable to wear good walking shoes.

-

Pleinvrees – Agoraphobia - Lotte van den Berg
5, 6 and 7 October location: not yet known

There is a man walking across a large square, surrounded by passers-by. You can hear him on the mobile. He seems to be talking to himself, about society and the disappearing sense of community. Then it seems that his passionate plea is addressed to you. In *Pleinvrees* (Agoraphobia) Lotte van den Berg responds to the insidious breakdown of the social system in our society. *Pleinvrees* is an event, a special meeting between people, a theatrical experience unlike anything you have ever seen.

Colophon

de Appel arts centre, tentoonstelling / exhibition:

Curator: Huib Haye van der Werf (TAAK) i.s.m. Ann Demeester

Productie / Production: Tony Hofman, Lara Hillebrants

Marketing en / and PR: Suzan van Borkum, Marieke Isth

Opbouw / Technical realization: Sjoerd Tim en / and team

Teksten / Texts: Gerbrand Korevaar, Ann Demeester

Redactie / Editing: Gerbrand Korevaar, Ann Demeester, Huib Haye van der Werf

Vertaling / Translation: Tony Langham

Ontwerp / Design: Thonik en / and Design Politie

Stagiair productie/ Intern production: Agnes Winter

Sandberg Instituut Amsterdam, afdeling ontwerpen / design department:

Afdelingshoofd / Course director: Annelys de Vet

Docenten / Tutors: Nina Folkersma, Rob Schröder, Daniel van der Velden

Project coördinator / Project coordinator: Anniek Vrij

Coördinator techniek / Technical coordinator: Jan-Kees van Kampen

1e jaars studenten / first year students: Tessel Bruhl (NL), Giada Florindi (IT), Lenka

Hamosova (SR), Anja Kaiser (D), Polina Medvedeva (NL), Michelle Son (ZA), Rasmus Svensson

(SE), Mark Jan van Tellingen (NL), Jaroslav Toussaint (D), Janna Ullrich (D), Tommi Vasko (FI)

2e jaars studenten / graduate students: Hannes Bernard (ZA), Aniek Bleijenberg (NL), Kévin

Bray (FR), Simone Niquille (CH), Martina Petrelli (IT), Belle Promchanya (TW), Donna Verheijden

(NL), Leanne Wijnsma (NL), Aiwen Yin (CN)

Frascati

Programming / Programming: Mark Timmer, Berthe Spoelstra, Elke Decoker

Ontwerp / Design: Wikke van Houwelingen, Marloes van der Hoek

Met financiële steun van / With financial support of: Gemeente Amsterdam, Ministerie van OCW the Municipality of Amsterdam and the Ministry of Education, Culture and Science

Met dank aan / with thanks to:

- Carolien Gehrels
- Ministerie Binnenlandse Zaken
- Rijksgebouwendienst
- Openbaar Ministerie te Arnhem

Bijzondere dank aan de stagiaires en vrijwilligers / Special thanks to the interns vollunteers: Agnes Winter

Politiek Kunstbezit IV:

Vrijdenkersruimte vervolgd (2012)

Jonas Staal: Dit project is mogelijk gemaakt door de ondersteuning van het Mondriaan Fonds / This project is made possible with the support of the Mondriaan Fund

